

I. ROZPRAWY I ANALIZY

DOI: 10.17951/et.2025.37.111

Ewa Białek

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, Polska

ORCID: 0000-0003-3868-5001

e-mail: ewa.bialek@mail.umcs.pl

Koncept *POLSKOŚĆ* w ujęciu etnolingwistycznym

The Polish Cultural Concept of *POLSKOŚĆ* (POLISHNESS) in Ethnolinguistic Perspective

Abstract: The article deals with the cultural concept of *POLSKOŚĆ* (POLISHNESS) with the aid of methods developed in ethnolinguistics and corpus linguistics. The study explains how that concept is/was defined in contemporary and older lexicography, how it is understood today by the younger generation, what POLISHNESS means from the point of view of the state. The concept of POLISHNESS was defined in Polish lexicography already in the 19th century. In the light of contemporary lexicography, the lexeme *polskość* has three meanings, referring to the territory (Poland), the people (Poles), and origin. The definitions formulated in student surveys emphasise the bonds that hold the society together, the preservation of traditions, historical memory, the Polish meantality, as well as the knowledge of the Polish language. An association test revealed over 500 words that reflect typical associations with POLISHNESS. In institutional discourse, POLISHNESS appears as a set of values, attitudes and actions that deserve gratitude and that are important for the shaping of subsequent generations, especially abroad. Data from the Sketch Engine show that POLISHNESS can be both a characteristic of a person and of something (e.g. music); it can be a reason for both pride and shame. Polishness invariably requires protection.

Keywords: POLISHNESS; ethnolinguistics; culture; national identity; language

1. Wstęp

Przedstawiane w artykule badanie ma na celu opis konceptu *POLSKOŚĆ* z wykorzystaniem narzędzi etnolingwistycznych oraz osiągnięć lingwistyki

korpusowej. W pracy stawiane są trzy podstawowe pytania: 1) jak we współczesnej oraz dawnej leksykografii jest/było definiowane pojęcie *POLSKOŚĆ*; 2) jak jest ono współcześnie rozumiane przez młode pokolenie; 3) czym w istocie jest polskość z punktu widzenia instytucji, jaką jest państwo.

Temat można uznać za aktualny. Prace nad nim przypadają bowiem na czas dyskusji wokół tożsamości narodowej i europejskiej, miejsca Polski w Europie, refleksji o patriotyzmie, jak również okres pełen wyzwań związanych z bezpieczeństwem narodowym i procesami globalizacyjnymi. Przyjmuję założenie, że koncept *POLSKOŚĆ* istnieje, zazębia się on ponadto z konceptami *OJCZYŻNA*, *NARÓD*, *PATRIOTYZM*, *POLSKA*, *POLAK* oraz *TOŻSAMOŚĆ*.

Koncept *POLSKOŚĆ* można rozpatrywać z perspektywy instytucjonalnej – polskość jakiegoś terytorium, jak i z perspektywy indywidualnej – poczucie przynależności do narodu polskiego. Na polskość można spojrzeć zarówno oczyma obywatela Polski, jak i oczyma przedstawiciela polskiej diaspory za granicą, a także obcokrajowca mieszkającego w naszym kraju. O ile w pierwszym przypadku tę polskość się *odczuwa*, *podtrzymuje* (bądź nie), to w drugim polskość – w określonych sytuacjach – należy dodatkowo udowodnić i potwierdzić.

W artykule przedstawię jedynie wybrane wątki i dane pozyskane zgodnie z metodologią lubelskiej szkoły etnolingwistycznej z wykorzystaniem danych S – A – T (system – ankieta – tekst) (zob. Bartmiński 2016: 7–29).

2. O polskości w badaniach naukowych

Na marginesie badań poświęconych stereotypowi *EUROPA* Jerzy Bartmiński i Wojciech Chlebda stwierdzili: „nie ma dziś pewności, czy uda się zdefiniować «polskość», «czeskość», «rosyjskość», «europejskość» itd.”, mając na myśli rozbieżności poglądów w ramach jednej społeczności narodowej (Bartmiński, Chlebda 2013: 70). Takie próby zdefiniowania na gruncie różnych dyscyplin wciąż są podejmowane. Nawiążę do innego artykułu Wojciecha Chlebdy z kluczowym pytaniem w tytule: *Czy polskość jest (słownikowo) definiowalna?* W podsumowaniu autor odpowiada nań twierdząco, wskazuje możliwość wykorzystania ramy definicyjnej w postaci syntetycznej kognitywnej definicji otwartej o charakterze dynamicznym (Chlebda 2017: 11). Wieloaspektowe studium nad tożsamością narodową i polskością zawiera monografia Aleksandry Niewiary pt. *Kształty polskiej tożsamości. Potoczny dyskurs narodowy w perspektywie etnolingwistycznej (XVI–XX w.)*, której podstawą źródłową były „dzienniki, pamiętniki, wspomnienia pochodzące z XVI, XVII, XVIII, XIX, XX w.” (Niewiara 2009: 12). W 2023 roku zespół

badaczy z Laboratorium Poznania Politycznego Instytutu Psychologii PAN opublikował raport o polskości (Marchlewska, Rogoza i in. 2023). O polskości pisano też w językach obcych, zwłaszcza słowiańskich. Kwestia polskości pojawia się zarówno na gruncie literaturo- i kulturoznawczym, jak i socjologicznym (zob. np. Gońda 2021: 59–78).

3. Leksem *polskość* w słownikach

3.1. Definicje leksemu *polskość*

W słowniku Samuela Bogumiła Lindego zostały odnotowane takie hasła, jak *Polska* oraz *polszczyzna*. Analizując źródła słownikowe, można dostrzec podobieństwo między dawnym rozumieniem wyrazu *polszczyzna* a współczesnym pojmowaniem polskości. Linde o polszczyźnie pisze bowiem: ‘zbiór tego wszystkiego, co się Polskim zwać może: język, obyczaj, strój, sposób jaki budowania, jedzenia polskie; [...]’ (SJPLinde 1858: 315). W świetle słowników z XX wieku *polskość* zaś oznacza: ‘polski charakter czego, zespół cech polskich’ (SJPDor), ‘zespół cech polskich, polski charakter czego, przynależność do narodu polskiego’ (MSJP 1969: 596). Dziś leksem *polszczyzna* ma znaczenie jedynie języka. Zauważmy jednak, że definicję pojęcia *POLSKOŚĆ* do polskiej leksykografii wprowadzono wiek wcześniej. Już słownik wileński podaje: ‘Polskość, ści, blm. ż. 1) narodowość polska. [...]. 2) = zacność Polaka, obyczajowość, właściwość duchowa polska. [...].’ (SWil 1861: 1112). A zatem w przeszłości polskość oznaczała nie tylko zespół cech, ale też narodowość polską (por. SW 1904: 541). W *Wielkim słowniku języka polskiego PAN* w opisie znaczeń leksemu *polskość* dwukrotnie pojawia się sformułowanie *zespół cech charakterystycznych dla ...*, które rodzi następujące pytanie: jakie cechy tworzą ten zespół wyznaczników polskości?

1. o Polsce: ‘zespół cech charakterystycznych dla Polski – jej wyglądu, architektury, historii, państwowości, granic, terenu’;
2. o ludziach: ‘zespół cech charakterystycznych dla Polaków – ich kultury, tradycji, wartości’;
3. o pochodzeniu: ‘polskie pochodzenie’ (WSJP PAN).

W dobie rewolucji cyfrowej zasadne jest sięgnięcie do definicji generowanych przez AI. ChatGPT, jedno z narzędzi konsorcjum CLARIN-PL, na pytanie *Co oznacza pojęcie POLSKOŚĆ?* udziela zwartej, ale wieloaspektowej odpowiedzi. Takie ujęcie historyczno-kulturowe polskości zbliża ją z rozumieniem ojczyzny (zob. Niebrzegowska-Bartmińska 2024: 302).

Pojęcie *POLSKOŚĆ* odnosi się do tożsamości narodowej, kulturowej i historycznej Polaków. Obejmuje szereg elementów, takich jak język polski, tradycje, obyczaje, wartości,

historia oraz związki z terytorium Polski. Polskość jest także związana z poczuciem przynależności do narodu polskiego oraz z jego dziedzictwem kulturowym.

3.2. Gniazdo słowotwórcze, synonimy i antonimy

Współcześnie można mówić tylko o jednym bliskoźnaczniku leksemu *polskość* cechującym się częściowym podobieństwem znaczenia. To słowo *polonizm*, czyli 2. książk. ‘ogół cech typowych dla kultury polskiej’ (WSJP PAN). Dawną relację synonimiczną słów *polskość* i *polszczyzna* utrwala ich wspólny artykuł hasłowy w *Michała Arcta słowniku ilustrowanym języka polskiego*: ‘narodowość polska; obyczajowość, właściwość duchowa polska; charakter, obyczaj polski’ (SIJPArcta 1916: 204). Podstawowa para antonimów: *polskość* – *niepolskość* (brak rejestracji w słownikach: USJP, WSJP PAN, za to obecność w zasobach internetowych i korpusie pITenTen19); *opposita* tworzą rzeczowniki: *propolskość* – *antypolskość* (zob. WSJP PAN).

Gniazdo słowotwórcze, którego częścią jest leksem *polskość*, obejmuje wyrazy: *Polska*, *polski* (przym., rzecz., od nazwy plemiennej Polanie ‘mieszkańcy pól’), *po polsku*, *z polska*, *polskojęzyczny* (książk.), *polskość* (książk.), *polszczyć się* (książk.), *polszczyzna* (książk.) i in. (USJP 2003: 322, t. 3, WSJP PAN). Równolegle istnieje gniazdo słowotwórcze z zapożyczeniem z łaciny *Polonia* n.-łac. ‘Polska’ i galicyzmami, m.in.: *Polonez* (fr. (*dance*) *polonaise* ‘taniec polski’), *polonijny* (książk.), *polonika/polonica* (n.-łac. *Polonica* lm, książk.), *polonista* (n.-łac. *Polonus* ‘polski’), *polonizacja* (książk.), *polonizator* (książk.), *polonizm* (fr. *polonisme*), *polonizować* (fr. *poloniser*, książk.), *polonofil* (książk.), *polonofob* (książk.), *Polonus* (n.-łac. *Polonus* ‘Polak’) (USJP 2003: 320–321, t. 3).

Słownictwo to ma wydźwięk neutralny (np. *polonista*), melioratywny (np. *polonofil*), pejoratywny (np. *polonofob*). W *Słowniku języka polskiego PWN* zarejestrowany jest też deprecjonujący wyraz *polakożerca* – ‘nieprzejednany wróg Polaków i polskości’ (SJP PWN 2021: 867), sygnalizujący istnienie zagrożeń dla tego, co polskie.

Gniazdo słowotwórcze, którego ogniwem jest leksem *polskość*, poszerza się o nowe lub przywrócone do obiegu słownictwo. Jednym z nich jest rzeczownik *polactwo*, dawniej występujący w znaczeniu zbiorowości i oznaczający wartościowaną pozytywnie ‘wspólnotę Polaków tworzących aktywne i zorganizowane skupisko w warunkach III Rzeszy, a w pierwszych latach wieku XXI – bierną, niechętną zmianom i wsteczną część polskiego społeczeństwa postpeerlowskiego’ (Chlebda 2007: 90). Wyraz w znaczeniu pejoratywnym spopularyzował się dzięki publicystycznej książce Rafała A. Ziemkiewicza z 2004 roku pod tytułem *Polactwo*.

W zasobach *Miejski.pl* – *Miejski słownik slangu i mowy potocznej* ujęty jest też inny nacechowany ujemnie rzeczownik *polacyzm*, ‘słowo odnoszące się

do specyficznego stylu bycia przeciętnego Polaka. [...]’¹. W zasobach Obserwatorium Językowego UW odnajdziemy neologizm *fajnpolak* z rejestracją z 2019 roku: *lekcew.* ‘Polak budujący poczucie własnej wartości w kontrze do polskości postrzeganej stereotypowo jako cechy prowincjonalnej, zaściankowej’ (OJUW).

4. Paremie

Leksem *polskość* to baza licznych kolokacji (zob. WSJP PAN i dane korpusowe), nie występuje jako składnik paremii. Paremie z komponentami *Polak*, *polski* nawiązują do cech narodowych i stereotypowych wyznaczników polskości. Polskość manifestuje się poprzez język ojczysty, co zauważył już Mikołaj Rej (*Iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają*), jako Polacy mamy też w sobie pewną nieroztropność (*Mądry Polak po szkodzie*), ale ważne jest narodowe porozumienie (*Dogadać się jak Polak z Polakiem*, SFJP 2011: 318). Zob. dane ankietowe.

5. Teksty kultury

5.1. Literatura piękna

Proza, poezja, a także wypowiedzi znanych twórców zawierają słowo *polskość*, co jedynie potwierdza, że od wieków była potrzeba dyskusowania nad tym pojęciem, wiązania go z dziejami Polski. Powszechnie znany jest cytat z twórczości Cypriana Kamila Norwida – *Gorzki to chleb jest polskość...* (zob. pr: Tańce VI 386, L VIII 62, 70, 152, ISJCN). Z kolei jeden z bohaterów *Przedwiośnia* Stefana Żeromskiego mówi te oto słowa: *Jesteśmy urodzeni z defektem polskości* (rozmowa Cezarego Baryki i Szymona Gajowca).

5.2. Polskość audiowizualnie

Wyraz *polskość* to komponent różnych onimów: nazw wystaw, pomników, konkursów, a także produkcji audiowizualnych – filmów i podcastów, jednym z nich jest podcast pt. *Fenomen polskości – polscy kompozytorzy dla Niepodległej*. W cyklu audycji Filharmonii Łódzkiej przybliżane są sylwetki i twórczość m.in. Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki, Ignacego Jana Paderewskiego, komponujących utwory o patriotycznym, propolskim przesłaniu. W maju tego roku odbyła się premiera filmu dokumentalnego

¹ Definicje wyrazów *polactwo*, *polacyzm* oraz *fajnpolak* formułowane przez internautów dodano w bazie słownikowej Miejski.pl w 2020 i 2024 roku.

pt. *Polskość* powstałego w ramach projektu Laboratorium Poznania Politycznego Instytutu Psychologii PAN.

6. Badanie ankietowe

6.1. Teksty wywołane

Ankiety pozwalają spojrzeć na koncept z perspektywy młodzieży akademickiej. Respondentami byli studenci z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, dodatkowo z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Uniwersytetu Śląskiego, pojedyncze ankiety napłynęły z Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Medycznego i Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Politechniki Warszawskiej, Uniwersytetu WSB Merito Warszawa². Ankieta zawierała dwa polecenia. Pierwsze to odpowiedź na pytanie sformułowane według metodologii EUROJOS, zaś drugie – udział w eksperymencie lingwistycznym (test skojarzeniowy/ asocjacyjny).

Co według Ciebie stanowi o istocie prawdziwej POLSKOŚCI? (Czym według Ciebie jest POLSKOŚĆ?)

Dominujący sposób opisu polskości w ankietach oddaje jej idealistyczne rozumienie, a więc postrzeganie przez pryzmat patriotyzmu, wiedzy o historii kraju, kulturze³. Wyrazistym elementem polskości jest język polski. Polskość wiąże się z poczuciem wspólnoty i dumy narodowej. Jest manifestowana poprzez miłość do kraju i szacunek dla symboli narodowych, tradycji. Dom rodzinny to kolebka polskości. O naszej polskości lub niepolskości decyduje również pochodzenie. Polskość przejawia się w mentalności z całym inwentarzem cech pozytywnych i negatywnych. Może mieć charakter ogólnonarodowy, co oznacza ponadjednostkowe utożsamianie się np. z tradycjami, ale też wymiar lokalny, indywidualny.

Poniżej definicje formułowane przez studentów wraz z uogólniającym komentarzem autorki artykułu.

1. Polskość to poczucie wspólnoty, duma z własnego kraju, posługiwanie się językiem polskim.

Polskość to więź łącząca ludzi w naszym kraju. Jest to pewnego rodzaju naturalność w rozumieniu tego, co jest polskie.

² Ankiety pozyskiwałam samodzielnie (73 osoby), a także przy wsparciu kadry – dr Justyny Wiśniewskiej z UMCS i dr Gabrieli Wilk z UŚ – oraz czworga studentów z moich zajęć (razem 36 osób). Respondenci tworzą grupę zbalansowaną pod względem profilu kształcenia (wydziały i kierunki) oraz płci. Pozyskano 109 ankiet.

³ Odpowiedzi zostały wywołane konkretnym pytaniem i udzielone podczas zajęć lub po zajęciach, z anonimizacją danych.

Polskość jest to dla mnie określenie oznaczające bycie dumnym z tego państwa, dostrzeganie jego wyjątkowości, dbanie o tradycje, ładny język oraz czucie się po prostu częścią Polski.

2. Polskość to miłość do dużej i małej ojczyzny.

Poczucie bycia Polakiem, przywiązanie do kraju, do miejsca, skąd się pochodzi. Istotę polskości stanowi miłość do kraju.

3. Polskość to język, historia, wielopokoleniowy dorobek.

[...] *Na jego istotę składają się między innymi bogata historia i dziedzictwo kulturowe, język polski jako fundament tożsamości narodowej oraz przywiązanie do tradycji i wartości, takich jak gościnność, solidarność i rodzinność. Ważną rolę odgrywa również duma narodowa, wyrażająca się przez pamięć o historycznych bohaterach i ważnych wydarzeniach, a także silne poczucie wspólnoty i związku z krajem. [...]*

Istotę polskości stanowi kultura, a w związku z nią literatura Polski, obrzędy, zwyczaje, architektura, tradycyjna kuchnia, muzyka (zarówno współczesna, jak i klasyczna). Jednak przede wszystkim o istocie prawdziwej polskości świadczy język polski. [...]

4. Polskość to mentalność z cechami pozytywnymi i negatywnymi.

Według mnie, polskość, to pewne cechy charakteru, które są w każdym Polaku, są od urodzenia – wychowujemy się wśród nich. Polskość to Polska w pigułce, czyli gościnność, marudzenie, pesymistyczne podejście, poczucie humoru.

Polskość to zachowania i tradycje, które charakteryzują Polaków jak np. gościnność, honor, pomoc innym.

5. Polskość to karty historii.

Polskość stanowi zbiór cech charakteru (wytrwałość, oddanie ojczyźnie), jakieś tradycje, zwyczaje, ale też historia, która jest bogata, bolesna i piękna.

6. Polskość to podobieństwo doświadczeń wyniesionych z dzieciństwa i najbliższego otoczenia.

Polskość to utożsamianie się z krajem, jego historią, kulturą, obyczajami i świętami, polskość jest wtedy, kiedy np. porównujemy z rówieśnikami swoje dzieciństwo i okazuje się, że każdy z nas, mimo pochodzenia z innej części kraju, miał identyczne lub podobne doświadczenia.

7. Polskość to doznania smakowe.

Polskość to dla mnie ciepła kielbaska na grillu w majówkę, ciepły rosół u babci. Polskość oznacza miłość do polskich tradycji oraz jedzenia dużej ilości ziemniaków.

Zestawmy też odmienne poglądy na polskość.

8. Polskość czyjaś/kogoś/naszą określa posiadanie polskiego obywatelstwa oraz urodzenie się w Polsce.

O istocie prawdziwej polskości stanowi: posiadanie polskiego obywatelstwa, szacunek dla swojej ojczyzny oraz języka ojczystego. [...]

Dla mnie istota prawdziwej polskości to urodzenie się w Polsce.

9. Polskość może poczuć także osoba niebędąca Polakiem z urodzenia.

O polskości decyduje przywiązanie do Polski. Nieważne jest twoje pochodzenie, lecz to, czy wewnętrznie czujesz się Polakiem.

Polskość to jest poczucie wspólnoty z innymi ludźmi, którzy uważają Polskę za swoją ojczyznę (nie muszą to być Polacy).

6.2. Test asocjacyjny

Wywodzący się z psycholingwistyki eksperyment w postaci badania skojarzeń, sięgający XIX wieku, polega na wyzwoleniu u ankietowanego reakcji werbalnej na słowo-bodziec/słowo-hasło (zob. Kurcz 1976: 142). W publikacji sprzed półwiecza zauważono: „Powszechnie reakcje skojarzeniowe świadczą o istnieniu takich samych powiązań między słowami u danej grupy ludzi” (tamże). Jerzy Bartmiński pisze: „Wykładnikami ujęzykowania obrazu świata są przede wszystkim wyrazy” (Bartmiński 2009: 158). Słowa-reakcje umożliwiają zatem poznanie zarówno indywidualnego językowego obrazu świata – jeśli badanie ma ograniczony zasięg, jak i zbiorowego/ogólnonarodowego językowego obrazu świata – jeśli jest ono prowadzone w reprezentatywnych licznie grupach. Uczestnicy testu otrzymali zadanie ograniczone ilościowo i temporalnie⁴:

Podaj co najmniej 5 wyrazów (maksymalnie 10), które kojarzą Ci się z pojęciem POLSKOŚĆ.

Pozyskany zbiór słów (ponad 500 reakcji) stanowi odzwierciedlenie światopoglądu respondentów, daje wgląd w istotę polskości widzianą poprzez jej symbole materialne i niematerialne, ożywione i nieożywione. Wśród słów-reakcji są nazwy: symboli narodowych (*flaga*), wartości (*patriotyzm*), państwa (*Polska*), wspólnot dużych i małych (*ojczyzna*, *rodzina*), cech (*gościnność*), języków (*język polski*), wydarzeń (*powstanie*), świąt (*Wielkanoc*), miast (*Kraków*), znanych postaci (*Chopin*), dynastii (*Piastowie*), warstw społecznych (*szlachta*), zwierząt, ptaków (*bocian*), tańców (*polonez*), kwiatów (*maki*), krajobrazu (*morze*), budowli (*pałace*), sportu (*piłka nożna*), potraw (*oscypek*), religii (*katolicyzm*), dziedzin gospodarki (*górnictwo*), trunku (*wódka*) i in. Kilka szeregów skojarzeń z testu⁵:

1. bigos, pierogi, biały, czerwony, orzeł, stroje ludowe, pola malowane
2. flaga, biało-czerwony, patriotyzm, taniec ludowy, godło, pierogi, Pan Tadeusz
3. martyrologia, gęgżółka, Szczecbrzeszyn, wiara, upartość
4. ludowość, kultura słowiańska, wódka, cebula, ziemniaki, Mickiewicz, żurek, pierogi, papież, cebularz

⁴ Określona liczba słów-reakcji i czas działania.

⁵ Wyniki są przedstawione w dużym skrócie.

5. orzeł biały, wódka, pracowitość, gościnność, czystość (miasta, ulice), narzekanie, wspólnota, rolnictwo, biały (kolor), religia (katolicyzm)
6. pierogi, mazurki, orzeł, maki, folklor, żurek
7. Polska, język, ojczyzna, duma, rodzina, dom, Rzeczpospolita, flaga
8. tradycja, język polski, ojczyzna, flaga, chrześcijaństwo, pierogi
9. umiłowanie wolności, maryjność, tradycjonalizm, tolerancja, gościnność, drobiazgowość, kłótność, pesymizm lub niepoprawny optymizm
10. narzekanie, cebulak, patriota, nacjonalista, Marsz Niepodległości, Słowianie

oraz

11. niepodległość, solidarność, polska flaga, polska kuchnia, Chopin, piłka nożna, Wielkopolska, Kraków, ojczyzna, Narodowy Dzień Niepodległości (ChatGPT, Clarin.pl)

Polskość wpisuje się w kulturę słowiańską, folklor, sielskie krajobrazy, tereny rolnicze. Przeważają skojarzenia pozytywne, choć są i krytyczne oceny: *kompleksy, cebula, cebulak, cebulactwo, januszostwo* (z języka młodzieżowego)⁶. Nie tak liczne skojarzenia odnoszą się do religii: *kościół, katolicyzm, papież, wiara*, co z jednej strony może świadczyć o osłabionej więzi młodszego pokolenia z Kościołem, z drugiej jednak wskazuje, że te skojarzenia były trudniejsze do identyfikacji w porównaniu z nominacjami symboli polskości innego typu (*jabłko, Warszawa, Wisła, Tatry*, etc.).

Te elementy świadomości językowej młodych Polaków stanowią przykłady znaków polskości, o których pisała Aleksandra Niewiara (2009: 35, 66): „narodowy ubiór, język, kultura”, „flaga, godło, narodowe pieśni”. Znaki polskości zmieniają się w zależności od epoki. Obok symboli patriotycznych dziś pojawiają się symbole kulturowo-mentalnościowe (*narzekanie*) i kulturowo-konsumpcyjne (*piwo*).

Zdaniem Idy Kurcz, kultura ma wpływ na powstawanie skojarzeń traktowanych jako typowe, np. wyraz-bodziec „miasto” wywołuje reakcję: „Paryż” u Francuzów, „Warszawa” u Polaków (Kurcz 1976: 146). Wyniki eksperymentu będą inne wśród przedstawicieli Polonii, obcokrajowców niemających więzi z Polską. Na liście słów-reakcji podanych przez studentów polskiego pochodzenia pojawiło się np. skojarzenie *czerwony paszport*, które potwierdza tę odmienność perspektyw.

⁶ *Cebulak – pogard*. «osoba źle wychowana, nieumiejąca się zachować, charakteryzująca się prowincjonalnością, złym gustem i brakiem ogłady; zazwyczaj w odniesieniu do osób narodowości polskiej» (OJUW).

7. Dane tekstowe i korpusowe

7.1. Dyskurs instytucjonalny

Polskość leży w orbicie zainteresowań przedstawicieli państwa, dlatego do analiz wybrano dyskurs instytucjonalny⁷. Przeanalizowane teksty pochodzą ze stron rządowych – Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz prezydenta RP. Uwzględniając tematykę i przesłanie wypowiedzi, status nadawcy i odbiorcy aktu komunikacji⁸, w obrębie dyskursu instytucjonalnego można wyróżnić dyskurs rządowy – z perspektywy kierownictwa Polski, dyskurs prezydencki – z perspektywy głowy państwa, dyskurs dyplomatyczny – z perspektywy przedstawicieli polskich placówek dyplomatycznych i MSZ. W artykule dane tekstowo-dyskursywne zostaną przedstawione holistyczne, bez rozróżniania pododmian.

W celu zbadania rozumienia polskości w dyskursie instytucjonalnym na platformie Korpusomat⁹ utworzyłam domowy korpus językowy obejmujący 100 tekstów zawierających wyraz *polskość*. Następnie za pomocą dostępnych w korpusie narzędzi została wygenerowana grafika ze słowami kluczowymi. Charakterystyczne dla dyskursu wyrazy to: *polski, Polak, Polska, państwo, Polonia, polskość, granica*. Ponadto: *polonijny, narodowy, język, kultura, RP, nasz, Rzeczpospolita, historia, kraj, spotkanie, święto, rodak, dzień, szkoła, dokument, niepodległość, minister, ojczyzna, edukacja, pokolenie, pamiętać, tożsamość, tradycja, naród, nauczyciel* i inne.

W dyskursie instytucjonalnym polskość opiera się na fundamencie złożonym z języka polskiego, historii, kultury i tradycji. Bez pielęgnowania polskości jako pozytywnej wartości wspólnotowej nie byłoby niepodległości, a utrata polskości równałaby się utracie tożsamości narodowej, korzeni, podstaw państwowości. Na tym materiale tekstowym można dostrzec jeszcze jeden wyraźny element. Polskość dotyczy również rodaków poza granicami, ściśle wiąże się z Polonią i nauczaniem języka polskiego w szkołach polonijnych. Wskazują na to wyrazy: *Polonia, granica, język, szkoła, edukacja, nauczyciel*. W tekstach słowu *polskość* mogą towarzyszyć inne wyrazy współwystępujące lub określające: *polskość i polska tradycja; polskość, polska*

⁷ Aleksandra Niewiara, analizująca wypowiedzi polskich intelektualistów z 1987 roku, wyodrębniła następujące dyskursy wokół polskości: „szlachecki”, „chłopski”, „artystokratyczny”, „regionalny”, „etniczny”, „indywidualistyczny/postkolonialny” (Niewiara 2010: 323–344).

⁸ Dyskurs może oznaczać rodzinę różnogatunkowych wypowiedzi mającą wspólną tematykę, gatunek tekstu, rodzinę wypowiedzi o wspólnym nacechowaniu ideologicznym (Witosz 2009: 57–58).

⁹ Badanie przeprowadzono na jednojęzycznej (starszej) wersji Korpusomatu. Jest to narzędzie, które pozwala na automatyzację przetwarzania i analizowania zasobów tekstowych.

tożsamość; polskość w rodzinach; Wasza polskość; nasza polskość; swoja polskość; Polonia i polskość poza granicami; tożsamość, narodowość i polskość; polskość i więzi z krajem; Polska i polskość.

7.2. *POLSKOŚĆ*, którą należy udowodnić

Polskość nie tylko *czuje się, krzawi, kocha, pielęgnuje i promuje* (znaczenia 1, 2, WSJP PAN), ale też *deklaruje, dokumentuje, potwierdza, udowadnia, wykazuje lub wskazuje* (znaczenie 3). Przytoczę sformułowania zawarte w wytycznych urzędów ds. cudzoziemców. W przypadku ubiegania się o zezwolenie na pobyt stały osoby o polskim pochodzeniu powinny złożyć: „dokumenty potwierdzające związek z polskością” (Karta Polaka), „dokumenty wskazujące na związek z polskością” (PUW). Ta polskość nie jest więc wyłącznie sprawą prywatną, ale ma wymiar instytucjonalny, dyplomatyczny. Wymóg dowiedzenia swojej polskości zapisany jest w dokumentach urzędowych: Ustawie z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka, Ustawie z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji i in. W pierwszej z ustaw zapisano:

Art. 2. 1. Karta Polaka może być przyznana osobie, która deklaruje przynależność do Narodu Polskiego i spełni łącznie następujące warunki:

1) wykaże swój związek z polskością przez przynajmniej podstawową znajomość języka polskiego, który uważa za język ojczysty, oraz znajomość i kultywowanie polskich tradycji i zwyczajów; [...].

Jak wynika z zapisu, miernikiem polskości/dowodem na przynależność do narodu polskiego – jest język, tradycje, obrzędy, ich znajomość i kultywowanie. Również w Ustawie z dnia 20 marca 2002 r. o ustanowieniu 2 maja Dniem Polonii i Polaków za Granicą pojawia się słowo *polskość* w kolokacji *przywiązanie do polskości*:

Uznając wielowiekowy dorobek i wkład Polonii i Polaków za granicą w odzyskanie przez Polskę niepodległości, wierności i przywiązanie do polskości oraz pomoc Krajowi w najtrudniejszych momentach, w celu potwierdzenia więzi z Macierzą i jedności wszystkich Polaków, tak mieszkających w Kraju, jak i żyjących poza nim, uchwała się, co następuje. [...]

7.3. *POLSKOŚĆ* w świetle faset

Na podstawie tekstów z lat 2016–2024 wpisujących się w dyskurs instytucjonalny zostały wyekscerpowane kolokacje, które przyporządkowano do różnych grup tematycznych (faset, domen, podkategorii) z nazwami w postaci pytań lub stwierdzeń. Jedną z faset jest grupa zatytułowana: *Co można zrobić z polskością/dla polskości?*

- budować polskość
- czuć się współodpowiedzialnym za polskość *czyjaś, kogoś*
- dbać o polskość (*dbajmy o tę polskość*)

- krzewić polskość
- kultywować polskość (*kultywowali polskość na zesłaniu*)
- pielegnować polskość (*pielegnować polskość w swoich sercach*)
- podkreślać polskość (*ktoś wielokrotnie podkreślał swoją polskość*)
- potwierdzać polskość *w jakiś sposób*
- propagować polskość *gdzieś (w swoim otoczeniu)*
- promować polskość (*promujemy polskość*)
- celebrować polskość (*wspólnie celebруем naszą polskość, celebrować polskość jakiegoś miejsca*)
- świętować polskość (*świętujemy polskość*)
- przechować polskość (*polskość przechowała się w kimś*)
- przyznawać się do polskości
- zachować polskość (*zachowały polskość, język i kulturę*)
- zamanifestować *komuś-czemuś (światu) dumę z polskości*
- zaszcześcić polskość *w kimś (w synu)*

Integralną częścią konceptu jest walka narodowowyzwoleńcza w minionych stuleciach, obrona polskości regionów Polski – Górnego Śląska, Pomorza, Śląska Opolskiego. W dyskursie instytucjonalnym istotne miejsce zajmują podziękowania i docenienie działań na rzecz rozkwitu polskości. Dziękuje się za polskość, za jej kultywowanie, za wkład w jej podtrzymanie, za codzienny trud wychowania dzieci w polskości – słowa te kierowane są zwłaszcza do środowisk polonijnych. Osoby kształtujące wizerunek kraju za granicą to ambasadorzy i rzecznicy polskości za granicą, promotorzy polskości. Organizacje polonijne są zaś ośrodkami i ostojami polskości.

7.4. Dane z platformy korpusowej Sketch Engine

Platforma Sketch Engine umożliwia badanie konceptów w oparciu o zaautomatyzowane zasoby tekstów. W korpusach plTenTen12 i plTenTen19 za pomocą narzędzia Word Sketch wygenerowano konkordancje z wyrazem *polskość*, które są przyporządkowane dwudziestu czterem modyfikatorom.

Dla przykładu, modyfikator *post-wśród* porządkuje konkordancje dotyczące grona osób, wśród których krzewi się lub należy krzewić polskość: *rodak, Polak, ludność, młodzież, pokolenie, mieszkaniac, dziecko*. Szczególną wagę przywiązuje się do podtrzymywania polskości wśród najmłodszych członków Polonii.

[...] *największą ich troską jest zachowanie polskości wśród młodego pokolenia*. [3755433, 2012-06-28]¹⁰.

¹⁰ W nawiasach kwadratowych pojawia się metryczka tekstu pozyskana ze Sketch Engine: numer tekstu oraz data publikacji.

Konteksty wyekscerpowane za pomocą modyfikatorów *post_na*, *post_w* dotyczą polskości w wymiarze lokalizacyjnym – *polskość gdzieś, na jakichś ziemiach*, a także tożsamościowym – *polskość w kimś*, emocjonalnym i kulturowym – *polskość w czymś*.

Post_na – polskość na Kresach, na Wileńszczyźnie, na Warmii, na Pomorzu, na Śląsku, na Wołyniu, na Łotwie, na Syberii, na Wschodzie; na obczyźnie, na rubieżach *czegoś* (na rubieżach Rzeczypospolitej), na *jakichś* ziemiach (na dawnych ziemiach polskich), na krańcach *czegoś* (na południowych krańcach Wielkopolski), na terenach *czegoś* (na terenach zaboru pruskiego) i in.

Post_w – polskość w zaborze pruskim, w Kazachstanie, w Australii; polskość w państwie (polskość w wielonarodowym państwie); polskość w Polakach, polskość w ludziach (polskość w młodych ludziach); polskość w architekturze, w muzyce, w sztuce, w kulturze; polskość w Kościele/kościelach; polskość w sercach; polskość w rodzinie; polskość w *jakichś* warunkach (w warunkach wynaradawiania); polskość w środowisku (w środowisku polskiej młodzieży we Lwowie) i in.

Przykłady dotyczą zarówno przeszłości (np. okresu zaborów), jak i teraźniejszości. Rozwój polskości zależy od warunków, które mogą być korzystne bądź nie. Polskość – podobnie jak ludzie – jest rozproszona po świecie, nie jest zamknięta ściśle w granicach współczesnych. Na transgranicznej mapie polskości są miejsca i osoby związane z Polską, są na niej ślady emigracji dawnych i migracji współczesnych, zesłań, zmiany granic. Symbolami polskości w sztuce są rytm mazurka oraz drewniane świątynie. Podobnie jak produkty, tak i obywatele mogą być oceniani pod kątem stopnia/procentu swojej polskości.

Mieszkańcy leżącej opodal Irkucka wsi Wierszyna, stanowią swoistą enklawę polskości na Syberii. (20622254, 15.06.2012)

Tym co określa się mianem wyznacznika polskości w muzyce jest rytmika mazurkowa. (21061599, 18.06.2012)

Kwintesencją polskości w architekturze i sztuce są drewniane kościoły, oraz wystrój wnętrz świątyń. (19918439, 15.06.2012)

Wielu z nas ma tak poplątane przez historię gałęzie rodowe, że trudno jest ocenić procent polskości w danym Polaku. (4599851, 01.07.2012)

Połączenia typu *zabić polskość w Polakach, obudzić polskość w Polakach, restytuować polskość w Polakach* świadczą o tym, że nie tylko indywidualne, ale też wspólnotowe poczucie polskości może być zmienne w czasie i ulegać szkodliwym wpływom. Modyfikatory *post_verb* i *prec_verb* kierują ku kolokacjom traktującym o polskości jako o wartości stale zagrożonej i wartości stale wstydlivej, obiekcie pogardy: *wyprzeć się polskości, wyrzec się polskości, wyzbyć się polskości; wstydzić się polskości, gardzić polskością, nienawidzić polskość, opluwać polskość; tłumić polskość, wypłenić polskość; zniszczyć polskość, zwalczać polskość*. Tym zagrożeniem był komunizm, były i są

różne ekipy rządzących, media, państwa ościenne, zaborcy. Część kontekstów zawiera zaprzeczenie z partykułą *nie*, co wskazuje na zróżnicowanie postaw społecznych: *ktoś nie wyrzekł się polskości, ktoś nie wstydzi się polskości*.

Dwukrotna noblistka, Maria Skłodowska nigdy nie wyparta się swojej polskości.
(7114661, 29.06.2012)

8. Syntetyczna definicja kognitywna

Koncept *POLSKOŚĆ* jest konceptem złożonym, uwikłanym w sieć obiektywnych czynników i subiektywnych odczuć, dotyka zarówno sfery ponadczasowych wartości i idei tworzących fundament wspólnoty, jak i indywidualnych postaw. Bazuje na trzech podstawowych znaczeniach. Uwzględniając dane S–A–T, można zaproponować poniższy opis konceptu.

POLSKOŚĆ to:

1. poczucie więzi z dużymi i małymi wspólnotami – narodem, rodziną,
 2. poczucie dumy ze swojego kraju i poszanowanie jego symboli oraz dziedzictwa,
 3. posługiwanie się językiem polskim jako ojczystym,
 4. współuczestnictwo w tradycjach, obrzędach i obyczajach uznawanych za typowe dla Polski i Polaków,
 5. pielęgnowanie pamięci o historii oraz osobistościach zasłużonych dla kraju,
 6. wyznawane wartości takich, jak patriotyzm, solidarność, honor (bycie patriotą, solidarność wobec innych, postępowanie z godnością, honorem).
- Koncept *POLSKOŚĆ* jest współtworzony również przez wszystko to, co mieści się w granicach fizycznych Polski, co stanowi jej dziedzictwo materialne, a także duchowe.
7. Polskość ma swoje symbole materialne i niematerialne: budowle, elementy krajobrazu, stroje, potrawy, wytwory kultury i sztuki.
 8. Polskość to pochodzenie – urodzenie się w Polsce, urodzenie się w polskiej rodzinie.
 9. Polskość rozumiana jako pochodzenie musi być udokumentowana.
 10. Polskości można uczyć się od dziecka, poznając język i kulturę Polski (mieszkając zarówno w kraju, jak i poza granicami).
 11. Polskość jest pełna kontrastów – to zarówno gościnność, bohaterskie czyny, jak i konserwatyzm, małostkowość, kompleksy.
 12. Z perspektywy kadr rządzących polskość jest tym, co: *pielęgnowujemy, zachowujemy, celebруем*.
 13. Za polskość i jej kultywowanie *dziękuje się*, zwłaszcza rodakom zamieszkującym poza granicami kraju, organizacjom i nauczycielom polonijnym.

14. Polskość się docenia, zwłaszcza za trwanie w niej w niesprzyjających okolicznościach, za obronę i walkę o nią w przeszłości, a dziś – za jej krzewienie.
15. Polskość może być kultywowana wewnętrznie – można czuć ją w sercach, wyrażać materialnie – poprzez wytwory działalności.
16. Polskość może być celebrowana, a nawet manifestowana – poprzez wywieszanie flagi w barwach biało-czerwonych, uczestnictwo w obchodach świąt i rocznic.
17. Polskości można się nauczyć, polskość można nabyć – mieszkając w Polsce i identyfikując się z jej kulturą, współtworząc polskie społeczeństwo niezależnie od pochodzenia i miejsca urodzenia.
18. Polskość ma wymiar terytorialny/przestrzenny, ma swoje granice (morze – góry), ośrodki (stolica),
19. jest rozsiana po świecie, ma swoje enklawy (skupiska diaspor),
20. ma swoich ambasadorów, zwłaszcza za granicą.
21. O zachowanie polskości trwała w przeszłości i trwa nadal walka, ponieważ jest ona niezmiennie zagrożona i staje się obiektem ataków.
22. Polskość może być powodem do radości i dumy,
23. może być również powodem do wstydu i bywa ukrywana.
24. Polskość jako koncept jest „dziedziczona” od konceptów *OJCZYŻNA*, *PO-LAK* i in.

Reasumując, definicja konceptu *POLSKOŚĆ* jest wielostopniowa, obejmująca słownikowe – poszerzone – rozumienie (zespół cech, postaw, działań, wartości, symboli charakterystycznych dla Polski i Polaków; pochodzenie, więc mimo braku polskich korzeni), a zarazem wartościowanie, w większości pozytywne, ale niepozbawione nuty krytyki. Na zakończenie przytoczę kolejną definicję sformułowaną przez ChatGPT, Clarin.pl. Na zmodyfikowane pytanie: *Co oznacza POLSKOŚĆ w prostych słowach?* sztuczna inteligencja odpowiada w sposób mający wiele wspólnego z wypowiedziami ankietowanych studentów, a zarazem pojęciem *TOŻSAMOŚĆ* w rozumieniu ‘poczucie wspólnoty’¹¹:

Polskość to poczucie przynależności do Polski i bycia Polakiem. Oznacza to, że czujemy się częścią narodu polskiego, mówimy po polsku, pielęgnujemy polskie tradycje, znamy historię swojego kraju i identyfikujemy się z jego kulturą. Polskość to także wspólne wartości i symbole, które łączą Polaków.

¹¹ *Tożsamość* – 2. «poczucie wspólnoty: świadomość wspólnych cech i poczucie jedności z innymi w danej grupie społecznej» (WSJP PAN).

Literatura

- Bartmiński Jerzy, 2016, *O aktualnych zadaniach etnolingwistyki*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 28, s. 7–29.
- Bartmiński Jerzy, 2009, *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bartmiński Jerzy, Chlebda Wojciech, 2013, *Problem konceptu bazowego i jego profilowania – na przykładzie polskiego stereotypu Europy*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 13, s. 69–95.
- Chlebda Wojciech, 2017, *Czy polskość jest (słownikowo) definiowalna?*, „Sprawy Narodowościowe” 49, Seria nowa / Nationalities Affairs New series, s. 1–12.
- Chlebda Wojciech, 2007, *Kiedy swój staje się obcym*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 19, s. 89–98.
- Gońda Marcin, 2021, „*Albo będziemy bronić swojej polskości, albo nie będzie Polonii*”. *Praktyki negocjowania tożsamości narodowej wśród polskiej diaspory w Cleveland*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica” 76, s. 59–78.
- Kurcz Ida, 1976, *Psycholingwistyka. Przegląd problemów badawczych*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Marchlewska Marta, Rogoza Radosław, Rogoza Marta, Witke Dominika, Furman Aleksandra, Szczepańska Dagmara, Maciantowicz Oliwia, Molenda Zuzanna, Maison Dominika, 2023, *Czy i jak identyfikujemy się dziś z Polską? Raport segmentacyjny*, Laboratorium Poznania Politycznego. Instytut Psychologii PAN.
- Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, 2024, *Typy danych a koherencja semantyczna definicji kognitywnej (przykład polskiej OJCZYZNY)*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 36, s. 295–315.
- Niewiara Aleksandra, 2010, *Relatywizm a polskie dyskursy o polskości*, [w:] *Relatywizm w języku i kulturze*, red. Anna Pajdzińska, Ryszard Tokarski, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 323–344.
- Niewiara Aleksandra, 2009, *Kształty polskiej tożsamości. Potoczny dyskurs narodowy w perspektywie etnolingwistycznej (XVI–XX w.)*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Witosz Bożena, 2009, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Ziemkiewicz Rafał A., 2004, *Polactwo*, 2004, Fabryka Słów.
- Żeromski Stefan, *Przedwiosnie*, <http://www.lektury.waw.pl/35/36/przedwiosnie>

Słowniki

- ISJCN: *Internetowy słownik języka Cypriana Norwida*, <https://www.sownikjezykanorwida.uw.edu.pl/?podglad=&idh=126806>
- Miejski.pl – *Miejski słownik slangu i mowy potocznej*, <https://www.miejski.pl/>
- MSJP: *Mały słownik języka polskiego*, red. Stanisław Skorupka, Halina Auderska, Zofia Lempicka, Warszawa: PWN 1969.
- OJUW: *Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego, Najnowsze Słownictwo Polskie*, <https://nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/fajnopolak.html>
- SFJP: Podlaska Daniela, Świątek-Brzezińska Magdalena, 2011, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa–Bielsko-Biała: Wydawnictwo Szkolne PWN.

- SIJPArcta: *Michała Arcta słownik ilustrowany języka polskiego 70 000 wyrazów, 4300 rysunków*, t. II, Warszawa: Drukarnia M. Arcta 1916.
- SJPDor: *Słownik języka polskiego*, red. Witold Doroszewski, Warszawa 1958-1969, <http://doroszewski.pwn.pl>
- SJPLinde: Linde Samuel Bogumił, *Słownik języka polskiego*, T. IV, P, Lwów: Drukarnia Zakładów Ossolińskich 1858, <https://bc.radom.pl/dlibra/publication/45397/edition/44028?language=en>
- SJP PWN: Drabik Lidia, Łodzińska Agnieszka, Sarna Katarzyna, Sarna Rafał, Stankiewicz Anna, *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA 2021.
- SW: *Słownik języka polskiego*, red. Jan Karłowicz, Adam Kryński, Władysław Niedźwiedzki, t. T. 4: P-Prożyszcze, Warszawa: Drukarnia „Gazety Handlowej” 1904.
- SWil: Zdanowicz Aleksander i in., *Słownik języka polskiego*, t. 1-2 (*Słownik wileński*), Wilno 1861, Edycja elektroniczna, 2014, <https://eswil.ijp.pan.pl/>
- USJP: *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. Stanisław Dubisz, t. 4, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2003.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. Piotr Źmigrodzki, <https://wsjp.pl/>

Filmy, podcasty

- Fenomen polskości* – film dokumentalny Aliny Czerniakowskiej o Bolesławie Orłowskim, IPN, <https://www.youtube.com/watch?v=MtcsIXbNA7s>
- Fenomen Polskości #1* – Karol Szymanowski, Filharmonia Łódzka (i inne), <https://www.youtube.com/watch?v=f2YZSr7qUtE>
- Polskość*, Laboratorium Poznania Politycznego Instytutu Psychologii PAN, <https://www.youtube.com/watch?v=VBlpQUY8fck>

Korpusy językowe, AI

- ChatGPT, <https://chat.clarin-pl.eu/chat>
- Korpusomat, <https://korpusomat.pl/>
- Sketch Engine, <https://www.sketchengine.eu/>

Strony internetowe

- Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.prezydent.pl/>
- PUW: Polskie pochodzenie, Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, <https://www.gov.pl/web/uw-podlaski/polskie-pochodzenie>
- Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/>

Ustawy

Ustawa z dnia 20 marca 2002 r. o ustanowieniu 2 maja Dniem Polonii i Polaków za Granicą, Dz.U. 2002 nr 37 poz. 331, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20020370331>

Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka, Dz.U. 2007 nr 180 poz. 1280, Dz.U. z 2023 r. poz. 192, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20071801280/U/D20071280Lj.pdf>

Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji, Dz.U. 2000 nr 106 poz. 1118, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20001061118>

Streszczenie: W artykule podjęto próbę opisu konceptu *POLSKOŚĆ* z wykorzystaniem narzędzi etnolingwistycznych oraz osiągnięć lingwistyki korpusowej. W pracy wyjaśniono, jak we współczesnej oraz dawnej leksykografii jest/było definiowane pojęcie *POLSKOŚĆ*; jak jest ono współcześnie rozumiane przez młode pokolenie; czym jest polskość z punktu widzenia państwa. Pojęcie *POLSKOŚĆ* zostało zdefiniowane w polskiej leksykografii już w XIX wieku. W świetle współczesnych źródeł słownikowych leksem *polskość* ma trzy znaczenia odnoszące się do: terytorium (Polska), osób (Polacy) oraz pochodzenia. W definicjach formułowanych w ankietach przez studentów podkreślane są zarówno więzi spajające społeczeństwo, podtrzymywanie tradycji, pamięć o historii, jak i znajomość języka polskiego, polskie pochodzenie, mentalność. W teście asocjacyjnym ujawniono ponad 500 słów-reakcji oddających powszechne, typowe skojarzenia z polskością. W dyskursie instytucjonalnym polskość jawi się jako zespół wartości, postaw i działań zasługujących na podziękowania, ważnych z punktu widzenia kształtowania kolejnych pokoleń, zwłaszcza poza granicami. Dane tekstowe z platformy Sketch Engine pokazują, że polskość może być zarówno w kimś (w człowieku), jak i w czymś (w muzyce), może być powodem do dumy i zawstydzenia. Polskość niezmiennie wymaga ochrony.

Słowa kluczowe: polskość; etnolingwistyka; kultura; tożsamość narodowa; język